

Studená válka

Z Wikipedie, otevřeně encyklopedie

Studená válka (anglicky *Cold War*, rusky *холодная война*; zhruba 1947–1991) byl stav politického a vojenského napětí mezi komunistickými státy – zejména Sovětským svazem (SSSR) a jeho satelitními státy a spojenci – a západními státy, zejména Spojenými státy americkými (USA) a jejich spojenci. Konflikt začal zhruba roku 1947 a trval až do zániku (resp. rozpadu) Sovětského svazu roku 1991, nepřerostl však v žádném okamžiku ve skutečné válečné střetnutí. Jeho hlavní účastníci vedli tento boj nejrůznějšími metodami, především budováním vojenských koalic, zástupnými válkami, závody ve zbrojení, vojenskou a ekonomickou pomocí zranitelným státům ve vlastní sféře vlivu, špionáží, propagandou, hospodářskými blokádami (např. tzv. obilním embargem USA vůči SSSR), předháněním se v technické vyspělosti (např. vesmírnými závody) a také rivalitou při sportovních kláních.

Přesto, že SSSR i USA patřily v druhé světové válce mezi Spojence, neshodly se v politické filosofii a v názorech na uspořádání poválečného světa. Sovětský svaz vytvořil východní blok ze států východní a střední Evropy, které zprvu také vojensky okupoval, a později si v nich upevnil moc vytvořením vojenského uskupení zvaného Varšavská smlouva (1955–1991) a hospodářského společenství zvaného Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Spojené státy naopak vytvořily západní blok ze států západní Evropy, jako hlavní strategii používaly doktrínu zadržování (*containment*) komunismu (ideologie a státního uspořádání) a k tomuto účelu založily několik smluvních organizací, např. Severoatlantickou alianci (*North Atlantic Treaty Organization*, NATO). Některé státy, které zůstaly mimo dvě rivalizující společenství, vytvořily Hnutí nezáčasných zemí.

USA vyhlásilo Marshallův plán, aby zajistilo rychlejší obnovu poválečné Evropy, ale Sovětský svaz nenechal žádný ze států východního bloku plán přijmout. V Latinské Americe a jihovýchodní Asii zase SSSR podporovalo socialistické revoluce, což se nelíbilo mnoha západním zemím; některé z nich se proto snažily socialistický režim svrhnout, což přineslo smíšené výsledky.

Studená válka zaznamenala období relativního klidu i vysokého mezinárodního napětí – např. Berlínská blokáda (1948–1949), Korejská válka (1950–1953), druhá berlínská krize (1961), válka ve Vietnamu (1959–1975), Karibská krize (1962), Sovětská válka v Afghánistánu (1979–1989) nebo zkušební jaderný útok NATO Able Archer 83 (1983). Obě strany využívaly politiku détente k uvolnění napětí a doktrínu vzájemně zaručeného zničení jadernými zbraněmi k vyhnutí se přímým vojenským střetnutím.

V 80. letech USA pod Reaganovou doktrínou zvýšily diplomatický, vojenský a ekonomický tlak na Sovětský svaz v době, kdy stát trpěl ekonomickou stagnací. Ke konci 80. let sovětský vůdce Michail Sergejevič Gorbáčov zavedl reformní kroky *perestrojka* (česky „přestavba“; 1987) a *glasnost* (česky „otevřenost“; cca 1985), které nakonec vedly k rozpadu Sovětského svazu a východního bloku. Studená válka skončila po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 a po ní Spojené státy zůstaly dominantní vojenskou mocností.

Prezident Spojených států amerických Ronald Reagan (vlevo) a generální tajemník Sovětského svazu Michail Sergejevič Gorbáčov (vpravo) v roce 1985

Obsah

- 1 Původ názvu
- 2 Pozadí
- 3 Konec druhé světové války a poválečné období (1945–47)
 - 3.1 Konference během války o poválečné Evropě
 - 3.2 Postupimská konference a porážka Japonska
 - 3.3 Počátky východního bloku
 - 3.4 Vybudování napětí
- 4 Od doktríny zadržování po Korejskou válku (1947–53)
 - 4.1 Kominforma a roztržka mezi Titem a Stalinem
 - 4.2 Doktrína zadržování a Trumanova doktrína
 - 4.3 Marshallův plán a Únor 1948
 - 4.4 Berlínská blokáda a letecký most
 - 4.5 Počátky NATO a rádio Svobodná Evropa
 - 4.6 Čínská občanská válka a SEATO
 - 4.7 Korejská válka
- 5 Krize a vystupňování (1953–62)
 - 5.1 Chruščov, Eisenhower a destalinizace
 - 5.2 Varšavská smlouva a Maďarské povstání
 - 5.3 Evropská integrace a celosvětové nepokoje
 - 5.4 Roztržka mezi Čínou a SSSR, vesmírný závod, ICBM
 - 5.5 Kubánská revoluce a zátoka Svini
 - 5.6 Berlínská krize roku 1961
 - 5.7 Kubánská krize a sesazení Chruščova
- 6 Konfrontace přes détente (1962–79)
 - 6.1 Výstup Francie z vojenských struktur NATO
 - 6.2 Invaze do Československa
 - 6.3 Brežněvova doktrína
 - 6.4 Vystupňování ve Třetím světě
 - 6.5 Sbližení Číny a Spojených států
 - 6.6 Nixon, Brežněv a détente
 - 6.7 Zhoršení vztahů na konci 70. let
- 7 Druhá studená válka (1979–85)
 - 7.1 Sovětská válka v Afghánistánu
 - 7.2 Reagan a Thatcherová
 - 7.3 Solidarita a výjimečný stav v Polsku
 - 7.4 Sovětská a americká armáda a ekonomické problémy
- 8 Poslední roky (1985–91)
 - 8.1 Gorbáčovy reformy
 - 8.2 Uvolnění vztahů
 - 8.3 Rozpad Sovětského svazu
- 9 Následky
- 10 Historiografie
- 11 Odkazy
 - 11.1 Reference
 - 11.2 Literatura

- 11.2.1 Český
- 11.2.2 Anglický
- 11.3 Související články
- 11.4 Externí odkazy

Původ názvu

Na konci druhé světové války použil termín *studená válka* (anglicky *cold war*) anglický spisovatel a novinář George Orwell v eseji „You and the Atomic Bomb“ (česky doslova „Vy a atomová bomba“) vydané 19. října 1945 v magazínu *Tribune*. Přemýšlel o světě, který je pod neustálou hrozbou jaderné války, a varoval před falešným mírem, kterému říkal „studená válka“.^[1] Tak nazýval ideologický střet mezi Sovětským svazem a západními mocnostmi.^[2] Navíc 10. března 1946 napsal v novinách *The Observer*: „Po moskevské konferenci v prosinci položilo Rusko základy pro „studenu válku“ s Británií a Britským impériem.“^[3]

Termín k popisu poválečného geopolitického napětí mezi SSSR a jeho satelitními státy na jedné straně a Spojenými státy a západoevropskými zeměmi na straně druhé poprvé použil Bernard Baruch, americký finančník a prezidentský poradce. V Jižní Karolině 16. dubna 1947 přednesl projev (napsaný žurnalistou Herbertem Swopem)^[4], kdy řekl: „Nenechme se klamat: jsme uprostřed studené války.“^[5] Novinář Walter Lippmann termín rozšířil svou knihou *Cold War* (1947).

Pozadí

Mezi historiky nepanuje shoda v určení začátku studené války. Většina historiků za něj považuje období krátce po druhé světové válce, někteří ho ale vidí už ke konci první světové války.^[6] Např. napětí mezi Ruským impériem a Velkou Británií ale trvalo již od 19. století např. kvůli tzv. „východní otázce“ neboli sporům o Balkán.^[7]

Po Bolševické revoluci roku 1917 ostatní státy zaujaly vůči SSSR nepřátelský postoj a izolovaly jej od mezinárodní diplomacie.^[8] Sovětský vůdce Vladimir Iljič Lenin to komentoval slovy „jsme v nepřátelském kapitalistickém obklíčení“ a na diplomacii hleděl jako na zbraň, která pomůže Sovětům udržet své nepřátele rozdělené. Založil Kominternu, která podněcovala celosvětově komunistické hnutí.^[9]

Lenínův nástupce Stalin v roce 1925 předvídal vznik bipolárního světa, když předestřel vizi vzniku dvou center – kapitalistického a socialistického (Sovětského svazu) – které budou přitahovat státy se stejným zřízením. Bezprostředně však hodnotil situaci jako období pouhé „dočasné stabilizace kapitalismu“. Sovětská diplomacie podle něj měla sloužit zájmům své země, „socialistického ostrova“. Jejím úkolem bylo bránění nepřátelské agresi i využívání rozporů mezi nepřátelskými státy k získání výhod pro SSSR.^[10]

Vzájemná nedůvěra a podezřívání mezi západními státy a Sovětským svazem se projevovala po celé meziválečné období, živilo ji např. bolševické odsuzování kapitalismu^[11] a západní kritika socialismu; pokračující podpora antibolševických bělogvardějců Západem^[6] a z druhé strany financování britské generální stávky v roce 1926 sovětskými odbory;^[12] odmítání kapitalistických zemí navázání diplomatické styky se Sovětským svazem – Američané uznali Sovětský svaz až roku 1933;^[13] a stalinistické Moskevské procesy při Velké čistce, kdy byli lidé obviňováni ze špionáže pro Spojené království, Francii, Japonsko a Německo.

Po německé invazi v červnu 1941 se Spojenci rozhodli Sovětskému svazu pomoci; Spojené království s ním uzavřelo oficiální spojení a Spojené státy neoficiální. Během války Spojené státy dodávaly Spojenému království a Sovětskému svazu výzbroj, výstroj a materiály přes program půjčky a pronájmu. Přesto sovětské vedení zůstalo podezřívavé a věřilo, že Britové a Američané se spikl a záměrně oddělili vznik druhé protiněmecké fronty, aby nacistickému náporu čelil co nejdéle pouze Sovětský svaz.^[14]

Konec druhé světové války a poválečné období (1945–47)

Konference během války o poválečné Evropě

Související informace naleznete také v článcích Teheránská konference a Jaltská konference.

Spojenci se neshodli ve svých představách o uspořádání poválečné Evropy. Každá strana měla odlišné názory na udržování poválečné bezpečnosti. Západní Spojenci si přáli systém, ve kterém by demokratické země řešily konflikty mírovou cestou přes mezinárodní organizace, zatímco Sovětský svaz chtěl zvýšit bezpečnost vměšováním se do vnitřní politiky států, které ho obklopovaly.^{[15][16]}

Rozdíl byl i mezi představami USA a Spojeného království. Zatímco Rooseveltovy cíle – vojenské vítězství v Evropě i Asii, ekonomické překonání Britského impéria Spojenými státy a založení světové organizace – byly globálnějšího charakteru, Churchill za hlavní cíl považoval ochranu Středozemního moře a nezávislost východoevropských států, které by fungovaly jako nárazníkové státy mezi Spojeným královstvím a Sovětským svazem.^[17]

Pro Američany představoval Stalin potencionálního spojence při dosahování svých cílů, pro Brity naopak hrozbu. Protože Sověti ovládali většinu východní Evropy, tyto dvě západní velmoci se přely o jeho přízeň. Rozdíl v jejich myšlení vedl ke několika individuálním dohodám Sovětů s jednou z nich. V říjnu 1944 odcestoval Churchill do Moskvy a dohodl se na rozdělení Balkánů do jednotlivých sfér vlivu a Roosevelt v Jaltě podepsal se Stalinem dohodu týkající se Asie a odmítl podpořit

„Velká trojka“ na jaltské konferenci:
Winston Churchill, Franklin D.
Roosevelt a Josif Stalin, 1945

Churchilla v záležitostech Polska.^[17]

Další vyjednávání Spojenců o poválečné situaci se konalo na jaltské konferenci v únoru 1945, ale ani zde se mocnosti jednoznačně neshody. Prezident Harry S. Truman mimo jiné nesouhlasil se sovětskou podporou Polského výboru národního osvobození, což byla Sověty ovládaná konkurence Polské vlády v exilu.^[18]

Po konci druhé světové války začali Sověti okupovat východní Evropu, zatímco západní Spojenci zůstali v západní Evropě. Okupované Německo si Sovětský svaz, Spojené státy, Spojené království a Francie rozdělily na čtyři okupační zóny.^[18]

Na konferenci Spojenců v roce 1945 v San Franciscu byla založena mezinárodní Organizace spojených národů (OSN) za účelem udržení světového míru, ale funkčnost její Rady bezpečnosti byla omezena možností veta, kterou má každý její člen. Proto OSN nakonec ztratila svou efektivitu.^[19]

Poválečné okupační zóny Německa

Postupimská konference a porážka Japonska

Winston Churchill, Harry S. Truman
a Josif Stalin na postupimské
konferenci v roce 1945

Související informace naleznete také v článku Postupimská konference.

Na postupimské konferenci, která začala ke konci července po kapitulaci Německa, se Velká trojka dále dohadovala o uspořádání poválečné Evropy.^[20] Antipatie mezi mocnostmi nadále narůstala. Na této konferenci Truman informoval Stalina, že Spojené státy mají v držení silnou novou zbraň.^[21]

Stalin věděl, že Američané vyvíjeli atomovou bombu, ale protože sovětský program pro její vývoj také pokračoval, přijal zprávu v klidu. Nesouhlasil ovšem se svržením jaderných hlavic na Hirošimu a Nagasaki, které Spojené státy učinily týden po skončení konference.^[21]

Počátky východního bloku

Související informace naleznete také v článku východní blok.

Během konečných fází druhé světové války zformoval Sovětský svaz východní blok anexí několika zemí, které byly do jeho sféry vlivu původně zařazeny paktem Ribbentrop-Molotov, jako svazových republik. Mezi nimi bylo východní Polsko (které bylo začleněno do dvou svazových republik),^[22] Lotyšsko (z kterého se stala Lotyšská SSR),^[23] Estonsko (Estonská SSR),^[23] Litva (Litevská SSR)^[23], část východního Finska (připojené ke Karelo-finská SSR) a východní Rumunsko (Moldavská SSR).^[24]

Východoevropské státy, které Sověti osvobodili od nacistů a byly do východního bloku postupně začleněny jako satelitní státy. Mezi ně patřila Německá demokratická republika, Polská lidová republika, Bulharská lidová republika, Maďarská lidová republika, Československá republika / Československá socialistická republika, Rumunská socialistická republika a Albánská lidová republika. Na území většiny těchto států byla od konce druhé světové války dislokovaná Rudá armáda, v ČSSR až od roku 1968.

Většina států ve východním bloku převzala po vzoru Sovětského svazu plánovanou ekonomiku.^[25]

Vybudování napětí

Související informace naleznete také v článku Železná opona.

V únoru 1946 napsal George Frost Kennan *Dlouhý telegram*, ve kterém byla vytyčena nová strategie diplomatických vztahů vůči SSSR.^[26] 6. září 1946 pronesl americký státník James Francis Byrnes proslov, ve kterém odmítl Morgenthauův plán (návrh na rozdělení a deindustrializaci poválečného Německa) a upozornil Sověty, že Spojené státy plánují ponechat své vojenské jednotky v Evropě.^[27]

Týden po uveřejnění *Dlouhého telegramu* pronesl bývalý britský premiér Winston Churchill ve Fultonu v Missouri známý projev, ve kterém použil a do všeobecného povědomí tak uvedl výraz *železná opona*.^[28] V něm požadoval spolupráci Anglie a USA proti Sovětům, které vinil za vytvoření „železné opony spuštěné napříč kontinentem“.^[28]

Od doktríny zadržování po Korejskou válku (1947–53)

Kominforma a roztržka mezi Titem a Stalinem

Související informace naleznete také v článku Kominforma.

V září 1947 Sověti vytvořili Kominformu, mezinárodní organizaci komunistických stran, která měla utužit kontrolu nad sovětskými satelitními státy.^[29] Hned následujícího roku byla ale Kominforma kvůli roztržce mezi Titem a Stalinem, nucena vyloučit ze svých řad Jugoslávii, která sice zůstala komunistickou, ale přidala se ke Hnutí nezávislých zemí.^[30] Předmětem roztržky byla Titova neochota plně se podřídit Stalinovi a Sovětskému svazu.

Doktrína zadržování a Trumanova doktrína

Související informace naleznete také v článku Trumanova doktrína.

V roce 1947 poradci přesvědčili amerického prezidenta Harryho S. Trumana, aby okamžitě podnikl kroky pro potlačení sovětského vlivu s ohledem na snahy Stalina podkopat moc USA podporováním soupeření mezi kapitalistickými státy, které by mezi sebou mohly začít válčit.^[26]

Evropské vojenské smlouvy

V únoru 1947 britská vláda oznámila, že už si nemůže dovolit financovat feckou vládu v občanské válce proti komunistickým povstalcům. USA na toto oznámení odpověděly doktrínou zadržování,^[29] jejímž cílem bylo zastavit rozmáhání komunismu. Truman přednesl projev, ve kterém slíbil poskytnout 400 milionů dolarů na pomoc v této válce a vyhlásil Trumanovu doktrínu, která konflikt označila za boj mezi svobodnými lidmi a totalitními režimy.^[31]

Marshallův plán a Únor 1948

Související informace naleznete také v článcích Marshallův plán a Únor 1948.

Na začátku roku 1947 se Spojené království, Francie a Spojené státy neúspěšně pokusily o dohodu se Sovětským svazem týkající se plánu na ekonomicky samostatné Německo.^[32] V červnu 1947 Spojené státy zahájily Marshallův plán, který měl zabezpečit pomoc poválečné Evropě.^[31]

Záměry plánu byly přestavba demokratických a ekonomických systémů v Evropě a postavení se hrozbě, kterou představovalo šíření komunismu.^[33] O měsíc později Truman podepsal Zákon o národní bezpečnosti, který vytvořil sjednocené ministerstvo obrany, Ústřední zpravodajskou službu (CIA) a Národní bezpečnostní radu.^[34]

Stalin, který věděl, že ekonomická integrace se Západem by umožnila státům východního bloku vymanit se ze sovětské moci a že právě o to se USA snaží,^[29] proto těmto státům zakázal Marshallův plán přijmout.^[29] Sovětskou alternativou pro východní Evropu se stal Molotovův plán, který byl později, v lednu 1949, přetvořen v Radu vzájemné hospodářské pomoci.

Na začátku roku 1948 komunisté převzali vládu v Československu, což byla do té doby jediná země východního bloku, které Sověti povolili ponechat si demokratický systém vlády.^[35] Tento vývoj odstranil poslední známky nesouhlasu s Marshallovým plánem v americkém Kongresu.^[36]

Trumanova doktrína a Marshallův plán vedly k miliardám dolarů na ekonomickou a vojenskou pomoc pro státy západní Evropy, Řecko a Turecko. S pomocí Spojených států vyhrála řecká armáda občanskou válku^[37] a italsí křesťanští demokraté vyhráli nad komunisticko-socialistickou aliancí ve volbách roku 1948.^[38]

Berlínská blokáda a letecký most

Letouny C-47 na letišti Berlín-Tempelhof během berlínské blokády

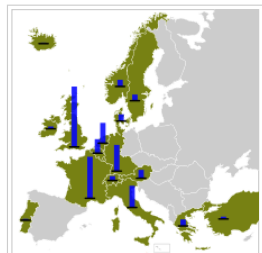
Související informace naleznete také v článku Berlínská blokáda.

Spojené státy a Británie sloučily západoněmecké okupační zóny do bizónie (1. ledna 1947; později, v dubnu 1949, se přidala Francie a vznikla trizónie).^[39] Jako součást ekonomické přestavby Německa zavedly na začátku roku 1948 západní mocnosti novou měnu – německou marku – a nahradili tak starší říšskou marku.^[40]

Brzy poté Stalin zahájil berlínskou blokádu, jednu z prvních velkých krizí studené války. Ta zabraňovala dodávkám jídla a zásob do Západního Berlína pozemní cestou přes sovětské okupační zóny.^[40] Spojené státy, Spojené království, Francie, Kanada, Austrálie, Nový Zéland a další státy vytvořily letecký most, aby mohly jídlo, uhlí, benzin a další materiál Západnímu Berlínu poskytovat. V květnu 1949 Stalin ustoupil a blokádu zrušil,^{[41][42]} ale letecké dodávky pokračovaly až do září. Během zhruba 278 000 letů bylo do Západního Berlína dopraveno přes 2,3 milionů tun zboží.^[43]

Poválečné územní změny ve východní Evropě a formace východního bloku

Mapa Evropy a blízkého Východu během studené války zobrazující země, které přijaly Marshallův plán. Modré sloupce znázorňují míru obdržené pomoci.

Evropské ekonomické aliance

rocatky NATO a radio Svobodna Evropa

Související informace naleznete také v článku Severoatlantická aliance a Svobodná Evropa.

V dubnu 1949 Spojené království, Francie, Spojené státy, Kanada a osm dalších západoevropských států podepsaly Severoatlantickou smlouvu, čímž založily Severoatlantickou alianci (NATO).^[44] V srpnu toho roku byla v Semeji v Kazašské SSR otestována první sovětská jaderná zbraň.^[41] Poté, co se v roce 1948 Sovětský svaz odmítl podílet na obnově Německa,^[45] zřídily USA, Spojené království a Francie v květnu 1949 spojením svých tří okupačních zón Západní Německo. Sovětský svaz v říjnu toho roku ze své zóny vytvořil Německou demokratickou republiku (NDR).^[46]

Média ve východním bloku sloužila ku prospěchu komunistů. Rádía a televizní společnosti byly ve vlastnictví států a tištěná média většinou vlastnily komunistické strany.^[47] Sovětská propaganda fungovala na principu napadání kapitalismu marxistickou filosofií.

K BBC a Hlasu Ameriky, rozhlasovým stanicím vysílajícím pro východní Evropu, se v roce 1949 přidala Svobodná Evropa, která měla za úkol šířit objektivní informace a sloužit tak jako alternativa ke kontrolovaným domácím médiím.^[48]

Na začátku 50. let se Spojené státy snažily o vyzbrojení Západního Německa a to se v roce 1955 stalo členem NATO.^[20]

Čínská občanská válka a SEATO

Související informace naleznete také v článku Čínská občanská válka a SEATO.

V roce 1949 Lidová osvobozeněcká armáda Mao Ce-tunga porazila Spojenými státy podporovanou Čankajškovu vládu Kuomintangu (KMT). Sovětský svaz poté rychle uzavřel spojení s nově vzniklou Čínskou lidovou republikou.^[49] Čankajšek a jeho Kuomintang se stáhli na Tchaj-wan. Trumanova vláda se po tomto incidentu snažila rychle rozšířit doktrínu zadržování.^[13]

Spojené státy tak rozšířily doktrínu zadržování do Asie, Afriky a Latinské Ameriky, aby zabránily revolučním vlasteneckým hnutím, které byly často vedeny komunistickými stranami a financovány Sovětským svazem.^[50] Na začátku 50. let uzavřely USA spojení s Japonskem, Austrálií, Novým Zélandem, Thajskem a Filipíny (nejznámějšími jsou ANZUS z roku 1951 a SEATO z roku 1954).^[51]

Korejská válka

Související informace naleznete také v článku Korejská válka.

Jedním z významných důsledků doktriny zadržování byl začátek Korejské války. V červnu 1950 Kim Ir-senova Korejská lidová armáda vtrhla do Jižní Koreje.^[52] Ke Stalinově překvapení podpořila obranu Jižní Koreje Rada bezpečnosti OSN, i když Sověti bojkotovali její setkání z důvodu, že stálým členem Rady byl Tchaj-wan a ne komunistická Čína.^[53] Na obranu invaze se spojily vojenské síly Jižní Koreje, Spojených států, Spojeného království, Turecka, Kanady, Austrálie, Francie, Jihoafrické republiky, Filipín, Nizozemska, Belgie, Nového Zélandu a dalších zemí.^[54]

Ve státech účastnících se války, např. ve Spojeném království, bylo veřejné mínění rozdělené na dva tábory, jeden válku podporoval a druhý odsuzoval. Mnozí se báli vystupňování konfliktu ve válku s komunistickou Čínou a dokonce v jadernou válku. Kvůli silnému odporu vůči válce se Britové snažili konflikt ukončit co nejdříve.^[55]

I když byli Číňané a Severokorejci válkou vysíláni a chtěli ji ukončit do konce roku 1952, Stalin požadoval pokračování bojů a příměří bylo vyhlášeno až v červenci 1953 po jeho smrti.^[56] Severokorejský vůdce Kim Ir-sen nastolil tvrdou diktaturu, kdy si přikl neomezenou moc a vytvořil okolo sebe silný kult osobnosti.^[57] Na Jihu zkorumpovaný prezident I Sung-man vytvořil podobný autoritativní režim.^[58] V roce 1960 byl po protestech nucen odejít do vyhnanství, ale Jižní Korea se pak potýkala s autoritativními vládci až do roku 1987, kdy byla znovunastolena demokracie.

Krize a vystupňování (1953–62)

Chruščov, Eisenhower a destalinizace

Související informace naleznete také v článku Destalinizace.

V roce 1953 se změnili političtí vůdci v USA i SSSR. Dwight D. Eisenhower se stal prezidentem v lednu. Během posledních 18 měsíců Trumanovy vlády se americký rozpočet na obranu zčtyřnásobil a Eisenhower výdaje na armádu snížil o třetinu.^[13]

Po smrti Stalina se moci nad Sovětským svazem poté, co nechal popravít Lavrentije Pavloviče Beriju a do ústraní odsunul Georgije Malenkova a Vjačeslava Molotova, ujal Nikita Sergejevič Chruščov. Ten 25. února 1956 na XX. sjezdu KSSS pronesl projev *Kult osobnosti a jeho důsledky*, v němž odhalil a odsoudil Stalinovy zločiny. Poté začal proces destalinizace, který měl za cíl omezit negativní důsledky Stalinovy vlády.^[59] V NDR nejistota po Stalinově smrti vyústila v povstání.

18. listopadu 1956 při přijímání velvyslanců západních zemí na polské ambasádě v Moskvě Chruščov prohlásil: „Ať se vám to líbí nebo ne, dějiny jsou na naší straně. Pohřbíme vás.“^[60] Později sdělil, že nemluvil o jaderné válce, ale spíše o historicky předurčeném vítězství komunismu nad kapitalismem. V roce 1961 řekl, že i když je SSSR pozadu za Západem, během jednoho desetiletí se rozdíl smažou a během dvou desetiletí zůstanou kapitalistické země pod jeho úrovní.^[61]

Eisenhowerův ministr zahraničí John Foster Dulles zahájil novou strategii, kdy se Spojené státy začaly více spoléhat na hrozbu jiným státům jadernými zbraněmi.^[62]

Varšavská smlouva a Maďarské povstání

Související informace naleznete také v článku Varšavská smlouva a Maďarské povstání.

I když Stalinova smrt v roce 1953 mírně uvolnila napětí mezi oběma stranami, situace v Evropě zůstala komplikovaná.^[63] Sověti, kteří již v roce 1949 zavedli systém vzájemné pomoci ve východním bloku, založili v roce 1955 formální pakt, Varšavskou smlouvu.^[20]

V roce 1956, krátce poté, co Chruščov sesadil maďarského stalinistického politika Mátyáse Rákosiho, proběhlo Maďarské povstání.^{[64][65]} V reakci na celonárodní povstání nový režim rozpustil tajnou policii, oznámil úmysl opustit Varšavskou smlouvu a slíbil návrat svobodných voleb. Sověti na tyto události odpověděli invazí do Maďarska. Asi 20 000 Maďarů bylo zabito a tisíce dalších zatčeno, uvězněno a deportováno do Sovětského svazu.^[66] Asi 200 000 dalších z Maďarska uteklo.^[67] Maďarský vůdce Imre Nagy a někteří další byli po tajných soudních procesech popraveni.^{[65][67]}

Mezi lety 1957 a 1961 Chruščov otevřeně hrozil Západu jadernou zkázou. Tvrdil, že sovětské střely jsou mnohem lepší než ty americké a jsou schopné zničit jakékoli americké nebo evropské město. Nicméně Chruščov nesdílel Stalinův názor, že válka je nevyhnutelná, a spíše usiloval o „mírové soužití“.^[68] Stalin si myslel, že mezinárodní třídní boj znamená nevyhnutelné střetnutí soupeřících stran, při kterém komunismus vyhraje při celosvětové válce; Chruščov chtěl nechat kapitalismus, aby se zhroutil sám,^[69] a mezitím posiloval své vojenské kapacity.^[70]

Tvrdý zásah Sovětů v Maďarsku překvapil veřejnost v komunistických i kapitalistických zemích, a komunistické strany hlavně v západní Evropě zaznamenaly velký pokles příznivců.^[71] Jugoslávský politik Milovan Djilas k tomu prohlásil: „Rána, kterou zasadila Maďarská revoluce komunismu, už nikdy nemůže být vyléčena.“^[71]

Evropská integrace a celosvětové nepokoje

Související informace naleznete také v článku Evropská integrace a Destalinizace.

Chruščov a Eisenhower na společné večeři s manželkami v roce 1959

Mapa států, které podepsaly Varšavskou smlouvu

Související informace naleznete také v článku Evropská integrace a Dekolonizace.

Jedním z hlavních znaků 50. let byl počátek evropské integrace – zásadního vedlejšího produktu studené války, který Truman a Eisenhower podporovali politicky, ekonomicky i vojensky.

Nacionalistická hnutí v některých státech a regionech, jako např. v Guatemale, Indonésii a Indočíně, byla často spojena s komunistickými skupinami, nebo tak alespoň na Západě byla chápána. Během dekolonizace ve Třetím světě, která započala v 50. letech, Spojené státy a Sovětský svaz soupeřily o vliv v této oblasti.^[72]

Spojené státy využívaly Ústřední zpravodajskou službu (CIA) ke zbavování se nepřátelských vlád z Třetího světa a k podpoře spřátelených vlád.^[38] V roce 1953 CIA podnítila Íránský převrat,^[73] protože se chtěla zbavit předsedy vlády Muhammada Mosaddeka, který v roce 1951 znárodnil britskou ropnou společnost Anglo-Persian Oil Company a který podle USA a Spojeného království posouval Írán do sovětské sféry vlivu.^[74] Moci se jako autokratický panovník ujal prozápadní šáh Muhammad Rezá Pahlaví.^[75] Ten mimo jiné zakázal komunistickou stranu Tudeh.

V Guatemale napomohla CIA k převratu, který v roce 1954 svrhl levicového prezidenta Jacoba Árbenze Guzmána. Vojenská junta vedená Carlosem Castillem Armasem, která převzala moc, na žádost USA založila Národní výbor na obranu proti komunismu.^[76]

V Konžské republice, která se v červnu 1960 osvobodila od Belgie, nařídil prezident Joseph Kasavubu na žádost CIA odvolání demokraticky zvoleného předsedy vlády Patrice Lumumby a jeho vlády; Lumumba chtěl zase sesadit Kasavubu.^[77] V následné Konžské krizi se chopil moci Mobutu Sese Seko, kterého podporovaly USA a který rychle provedl vojenský převrat.^[77]

Francie po Indočínské válce a po porážce komunistickým hnutím Viet Minhem v bitvě u Dien Bien Phu roku 1954 souhlasila, že opustí Vietnam. Na Ženevské konferenci konané téhož roku byla podepsána dohoda na rozdělení Vietnamu na prosovětský Severní Vietnam a prozápadní Jižní Vietnam. Během let 1954 a 1961 Spojené státy posílaly Jižnímu Vietnamu finanční pomoc na boj proti komunismu.^[13]

Mnoho nově vznikajících států v Asii, Africe a Latinské Americe odmítalo přidat se na stranu Sovětů nebo Západu. V roce 1955 se na Bandungské konferenci několik států ze Třetího světa rozhodlo neúčastnit se studené války.^[78] V roce 1961 bylo založeno Hnutí nezáúčastněných zemí.

Roztržka mezi Čínou a SSSR, vesmírný závod, ICBM

Období po roce 1956 nebylo pro Sovětský svaz moc úspěšné, hlavně protože se začala rozpadat jeho aliance s Čínou. Mao Ce-tung obhajoval Stalina poté, co ho Chruščov po jeho smrti roku 1956 napadl. Nového sovětského vůdce považoval za povrchního šplhavce k moci.^[79]

Poté se Chruščov snažil čínsko-sovětské spojenectví obnovit, ale Mao ho považoval za bezvýznamné a všechny návrhy odmítl. Nepřátelství dvou zemí se proměnilo v propagandistickou válku. Sověti s Čínou soupeřili o vedoucí postavení v komunistickém hnutí.^[79]

USA a SSSR se snažily o vývoj zbrani dlouhého doletu, kterými by mohly napadnout území druhého státu.^[20] V srpnu 1957 Sověti vypustili první mezikontinentální balistickou raketu (ICBM) a v říjnu vyslali na oběžnou dráhu první satelit, Sputnik 1.^{[80][81]} Tím začaly vesmírné závody, které vyústily v přistání lidí na Měsíci, o kterém astronaut Frank Borman řekl, že bylo „pouze bitvou ve studené válce.“^[82]

Kubánská revoluce a zátoka Sviní

Související informace naleznete také v článcích Kubánská revoluce a Invaze v zátoce Sviní.

V Kubě se v lednu 1959 chopilo moci Hnutí 26. července poté, co svrhlo prezidenta Fulgencia Batistu, jehož neoblíbený režim ztratil přízeň Eisenhowerovy vlády.^[83] Po Batistově pádu mezi Kubou a Spojenými státy fungovaly nějaký čas diplomatické vztahy, ale poté prezident Eisenhower úmyslně opustil hlavní město, aby se vyhnul setkání s mladým kubánským vůdcem Fidelem Castrem během jeho cesty do Washingtonu v dubnu toho roku. Setkal se s ním proto viceprezident Richard Nixon.^[84] Američané nevěděli, jestli je Castro komunista, ale nebyli spokojeni s jeho snahami o menší ekonomickou závislost na Spojených státech.^[83]

V dubnu 1961, krátce po nástupu nově zvoleného prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho, proběhla neúspěšná invaze v zátoce Sviní organizovaná CIA. Castro, který se bál akcí, které by Spojené státy mohly provést příště, požádal o pomoc Sovětský svaz.^[83]

Berlínská krize roku 1961

Související informace naleznete také v článku Berlínská zeď.

Berlínská krize roku 1961 byla další velkou událostí studené války týkající se Berlína a poválečného Německa. Sovětský svaz zakazoval emigraci ze států východního bloku, ale mnoho východních Němců ročně emigrovalo do Západního Německa kvůli otevřeným hranicím mezi Východním a Západním Berlínem.^[85]

To vyústilo v obrovský odliv mozků z Východního do Západního Německa, kdy do roku 1961 téměř 3 000 000 východních Němců uprchlo do Západního Německa.^[85] Chruščov nejdříve předpokládal, že NDR časem převyší Západní Německo v životní úrovni a tím vlnu emigrace zastaví, ale to se nepodařilo. V srpnu 1961 tak Východní Německo vztyčilo ostnatý drát, který byl nakonec rozšířen a přestavěn na Berlínskou zeď a uzavřel tak únikovou cestu.^[85]

Kubánská krize a sesazení Chruščova

Související informace naleznete také v článku Karibská krize.

Spojené státy se po invazi v zátoce Sviní dále snažily sesadit Castrovu vládu v Kubě. Naděje byly vkládány do tajného programu s názvem Kubánský projekt, který probíhal od roku 1961. Když se o něm Chruščov v únoru 1962 dověděl, začal plánovat umístění sovětských jaderných zbraní na Kubu.^[83]

Kennedy v reakci na tyto plány zahájil námořní blokádu Kuby a dal Sovětskému svazu ultimátum na odstranění raket. Chruščov ustoupil a Sovětský svaz jaderné zbraně odstranil za podmínky, že Spojené státy se o invazi Kuby už nepokusí.^[86]

Kubánská krize přivedla svět blíže k jaderné válce než kdykoli předtím.^[86] Mocnosti v ní využívaly doktrínu vzájemné zaručeného zničení.^[87]

V roce 1964 byl Chruščov zástupci nomenklatury sesazen a byl mu dopřán pokojný důchod.^[88] Byl obviněn z hrubosti, neschopnosti, zruinování sovětského zemědělství a dovedení světa na pokraj nukleární války.^[88]

Konfrontace přes détente (1962–79)

V šedesátých a sedmdesátých letech se účastníci studené války snažili přizpůsobit nové situaci, kdy se svět již nerozděloval na dva jasně odlišné tábory.^[34] Západní Evropa a Japonsko se po válce rychle zotavily a v 50. a 60. letech si udržovaly silný hospodářský růst a HDP na hlavu se přibližovaly Spojeným státům, kdežto ekonomika východního bloku stagnovala.^{[34][89]}

Kvůli ropné krizi v roce 1973 a vzrůstajícímu vlivu organizací jako OPEC a Hnutí nezáúčastněných zemí se slabší státy častěji snažily odolávat tlaku obou velmocí.^[50] Sovětský svaz se mezitím snažil vyřešit hlubokou domácí ekonomickou krizi.^[34] Během tohoto období sovětsí vůdci jako Leonid Iljič Brežněv a Alexej Nikolajevič Koevoin začali využívat politiku *détente*.^[34]

Castro a Chruščov se sblíží po invazi v zátoce Sviní

Sovětský svaz bylo v roce 1961 rozmístěno v Itálii a Turecku

Výstup Francie z vojenských struktur NATO

Deset let po svém vzniku se NATO začalo potýkat s problémy. V roce 1959 se prezidentem Francie stal Charles de Gaulle, který protestoval proti silnému vlivu Spojených států na Alianci a blízkým vztahům mezi Spojenými státy a Spojeným královstvím. 17. září 1958 poslal prezidentovi Dwightu D. Eisenhowerovi a britskému premiérovi Haroldu Macmillanovi memorandum, ve kterém žádal vyzdvížení Francie na stejnou pozici, jakou mají USA a Spojené království, a rozšíření působnosti NATO na oblasti jako Francouzské Alžírsko, kde Francie potřebovala pomoci se vzpourami.^[90]

Odpověď na memorandum de Gaulla neuspokojila a v roce 1966 Francie stáhla svou armádu z operací NATO a vykazala jednotky NATO ze svého území.^[91]

Invaze do Československa

Související informace naleznete také v článcích Pražské jaro 1968 a invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa.

V roce 1968 v Československu probíhalo Pražské jaro, období politického uvolnění, jehož reformy se pokoušely Československo demokratizovat. Během Pražského jara vzrůstala svoboda tisku, slova a pohybu, uvažovalo se o multipartijním systému vlády, byla omezována moc tajné policie a uvažovalo se o odstoupení od Varšavské smlouvy.^[92]

Jako odpověď na Pražské jaro sovětská armáda spolu s dalšími vojsky Varšavské smlouvy vpadla do Československa. Po invazi následovala vlna emigrace, kdy Československo opustilo na 300 000 lidí.^[93] Proti invazi protestovaly Jugoslávie, Rumunsko a Čína a komunistické strany ze zemí západní Evropy.^[94]

Brežněvova doktrína

Leonid Iljič Brežněv a Richard Nixon během Brežněvovy návštěvy Washingtonu roku 1973

Související informace naleznete také v článku Brežněvova doktrína.

V listopadu 1968, měsíc po invazi do Československa, vyhlásil Brežněv doktrínu, ve které si připsal právo na porušení suverenity jakéhokoli státu, který se snažil nahradit marxismus-leninismus kapitalismem. Prohlásil, že „…*to už nadále není záležitost jenom lidu té země, nýbrž společná věc všech socialistických zemí*“.^[95]

Důvodem pro zavedení doktríny byly neúspěchy marxismu-leninismu ve státech jako Polsko, Maďarsko a Východní Německo, které procházely stagnací nebo dokonce poklesem životní úrovně, což bylo v kontrastu s prosperitou Západního Německa a celkově západní Evropy.^[94]

Vystupňování ve Třetím světě

Související informace naleznete také v článcích válka ve Vietnamu, operace Condor, Šestidenní válka, Opatřebovací válka, Jomkipurská válka a Etiopsko-somálská válka.

Na konci dubna 1965 vyslal prezident Lyndon B. Johnson do Dominikánské republiky zhruba 22 000 vojenských jednotek za účelem jednoroční okupace území, a to kvůli hrozbě revoluce ve stylu Kuby.^[13] V prezidentských volbách v roce 1966 zvítězil konzervativní Joaquín Balaguer.^[96]

V Indonésii se antikomunista Suharto násilně ujal vlády nad zemí, když sesadil Sukarna a snažil se zavést vládu „Nového řádu“. Mezi lety 1965 a 1966 bylo zavražděno zhruba půl milionu členů a podporovatelů Indonéské komunistické strany a dalších levicových organizací.^[97]

Ve stupňující se americké intervenci v konfliktu mezi Jižním Vietnamem a komunistickým Vietkongem prezident Johnson vyslal do jihovýchodní Asie asi 575 000 jednotek, ale jeho drahá politika oslabila americkou ekonomiku a v roce 1975 vyústila v pro USA ponižující porážku této světové velmoci jedním z nejhudších států světa.^[13]

V Chile se prezidentem ve volbách roku 1970 stal kandidát socialistické strany Salvador Allende, který se tak stal prvním demokraticky zvoleným marxistickým prezidentem v Americe.^[98] Generál Augusto Pinochet provedl 11. září 1973 pravděpodobně s podporou CIA státní převrat a rychle se ujal moci. Allendeovy ekonomické reformy byly zrušeny a levicoví odpůrci byli zabití nebo zajati.^[99]

V roce 1975 byla zahájena operace Condor, politická kampaň vedená proti komunismu a podporována Spojenými státy, které se účastnili Argentina, Brazílie, Bolívie, Chile, Uruguay a Paraguay.

Generál Pinochet a americký prezident Jimmy Carter v roce 1977

Na Jamajce vyhrál prezidentské volby v roce 1972 Michael Manley, který se začal sblížovat s kubánskou vládou.^[100] Odpověď Spojených států spočívala ve financování jeho politických oponentů a podněcování povstání v jamajské armádě.^[100]

Na Blízkém východě se Egypt, který získal ekonomickou i vojenskou pomoc od Sovětského svazu, stavil proti prozápadnímu Izraeli v Šestidenní válce (1967) a Opatřebovací válce (1967–1970).^[101] Za vlády Anvara as-Sádáta se Egypt začal přeměňovat v proamerickou zemi.^[102]^[103] Sovětskému svazu se na Blízkém východě podařilo navázat blízké vztahy s Jižním Jemenem, Alžírskem a Irákem.^[102]

V Africe v roce 1969 somálští vojenští důstojníci vedeni Muhammadem Siadem Barrem provedli nenásilný státní převrat a vytvořili socialistickou Somálskou demokratickou republiku. V roce 1974 svrhl derg v čele s prosovětským Mengistem Hailem Mariamem v Etiopii proamerického císaře Haileho Selassieho I. a Mariam si vybudoval vztahy s Kubou a Sovětským

svazem.^[104] Když spory mezi Somálskem a Etiopií vyústily v Etiopsko-somálskou válku (1977–1978), Barre ztratil podporu Sovětů a spojil se se Spojenými státy.^[105]

Po Karafiátové revoluci v roce 1974 se Portugalsko navrátilo k multipartijnímu systému vlády a umožnilo Angole a Východnímu Timoru vyhlásit nezávislost. V Angole, kde předtím od roku 1961 probíhala válka za nezávislost, se rozpoutala občanská válka mezi komunistickým hnutím MLPA a Národní frontou pro osvobození Angoly (FNLA). Spojené státy podporovaly zároveň hnutí FNLA i třetí stranu, Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly (UNITA). Nakonec zvítězila MLPA.^[104]

Východní Timor vyhlásil nezávislost v listopadu 1975. S podporou Spojených států a Austrálie v prosinci téhož roku zahájila Indonésie okupaci tohoto území, která trvala čtvrt století.^[106]

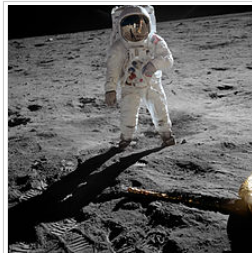
Sblížení Číny a Spojených států

Čínsko-sovětské roztržky vyústily v pohraniční konflikty v roce 1969 a americký prezident Richard Nixon těchto konfliktů využil ke zlepšení vztahů mezi USA a Čínou.^[107]

V únoru 1972 Nixon odcestoval do Číny na schůzi s Mao Ce-tungem a Čou En-lajem.^[107] V té době se kvůli válce ve Vietnamu snižoval vliv USA ve Třetím světě. I když i v 60. a 70. letech mezi Spojenými státy a Sovětským svazem probíhaly konflikty, napětí se začínalo zmírňovat.^[63]

Nixon, Brežněv a détente

Související informace naleznete také v článcích SALT, Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

Spojené státy přistály na Měsíci v roce 1969 – mezník v kosmických závodech.

Americký napalмовý útok na pozice Vietkongu během války ve Vietnamu v roce 1965

Richard Nixon a Mao Ce-tung v roce 1972

Po návštěvě Číny navštívil Nixon sovětské vůdce, např. Brežněva v Moskvě.^[108] Tyto rozhovory o omezení strategických zbraní vyústily ve dvě významné smlouvy o strategických zbraních: SALT I, první detailní smlouvu o omezení zbraní podepsané oběma mocnostmi,^[109] a smlouvu ABM o omezeních systémů antibalistických raket použitých proti raketovým nukleárním zbraním.^[110]

Nixon a Brežněv vyhlásili nové období „mírového soužití“ a zavedli novou politiku *détente* (uvolnění napětí). Mezitím se Brežněv snažil o oživení sovětské ekonomiky, která se kvůli vysokým vojenským nákladům zhoršovala.^[13]

Tento vývoj se shodoval s *Ostpolitik* (politikou založenou na zlepšování vztahů s východní Evropou) západoněmeckého kancléře Willyho Brandta.^[94] Byly učiněny další snahy o stabilizaci situace v Evropě, které vyústily v Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě podepsaný v roce 1975.^[111]

Zhoršení vztahů na konci 70. let

Leonid Iljič Brežněv a Jimmy Carter podepisují smlouvu SALT II 18. června 1979 ve Vídni

V 70. letech pokračovala KGB vedená Jurijem Vladimirovičem Andropovem v pronásledování sovětských osobností, které se stavěly proti režimu – např. Alexandra Solženicyna a Andreje Sacharova.^[112] Ve Třetím světě pokračoval nepřímý souboj mezi velmocemi.^[99]

I když se prezident Jimmy Carter snažil zbrzdít závody ve zbrojení podepsáním smlouvy SALT II v roce 1979,^{[110][113]} jeho snahy byly podlomeny jinými událostmi toho roku včetně Íránské islámské revoluce a Nikaragujské revoluce, které obě sesadily proamerické vlády.^[114]

Druhá studená válka (1979–85)

Pojmem *druhá studená válka* je některými historiky označováno období návratu napětí do vztahu Sovětského svazu se Spojenými státy od konce 70. let do poloviny 80. let.^[11]

Sovětská válka v Afghánistánu

Související informace naleznete také v článku sovětská válka v Afghánistánu.

Během prosince 1979 asi 75 000 sovětských jednotek vniklo do Afghánistánu kvůli podpoře marxistické vlády sestavené bývalým premiérem Nurem Muhammadem Tarakim, který byl v září toho roku zavražděn.^[115] Prezident Carter na sovětský zásah reagoval odstoupením od smlouvy SALT II, udělením embarga na dodávky obilí a technologií do Sovětského svazu a žádostí o zvýšení armádních výdajů. Dále oznámil, že Spojené státy budou bojkotovat letní olympijské hry v Moskvě roku 1980. Sovětský zásah označil za „nejvážnější ohrožení míru od dob druhé světové války“.^[50]

Reagan a Thatcherová

Související informace naleznete také v článku Reaganova doktrína.

V roce 1980 porazil Ronald Reagan Jimmyho Cartera v prezidentských volbách. Reagan a nová britská předsedkyně vlády Margaret Thatcherová odsoudili sovětskou ideologii a zároveň kritizovali *détente*.^[116] Reagan označil komunismus za „dočasnou úchylku, která jednoho dne zmizí ze světa, protože je v rozporu s lidskou přirozeností“^[117] a později označil Sovětský svaz za „říši zla“.^[118]

I přes výsledky Íránské islámské revoluce z roku 1979 a špatné vztahy s novou vládou Rüholláha Chomejního se Reaganova administrativa na začátku 80. let snažila s antikomunistickým Chomejním sblížit. Pomáhala mu např. ilegálním prodejem zbraní a v roce 1983 mu CIA vydala seznam íránských komunistů a dalších levicových politiků pracujících v íránské vládě.^[119]

Reaganův postoj ke komunismu se vyvinul v Reaganovu doktrínu, která ospravedlňovala snahy o podvracení komunistických vlád.^{[120][121]} CIA se snažila oslabit i samotný Sovětský svaz podporou islamismu ve většinově muslimské sovětské střední Asii.^[122] Navíc CIA podněcovala antikomunistickou pákistánskou službu Inter-Services Intelligence (ISI) k výcviku muslimů, kteří se měli účastnit džihádu proti Sovětskému svazu.^[122]

Ministerstvo Margaret Thatcherové na setkání s kabinetem Ronalda Reagana v Bílém domě v roce 1981

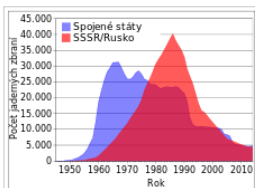
Solidarita a výjimečný stav v Polsku

Související informace naleznete také v článku Solidarita (Polsko).

Papež Jan Pavel II. podporoval antikomunismus; na návštěvě svého rodného Polska v roce 1979 povzbudil náboženskou a nacionalistickou obnovu soustředěnou okolo hnutí Solidarita. V prosinci 1981 polský předseda vlády Wojciech Jaruzelski vyhlásil výjimečný stav, aby rostoucí vliv tohoto hnutí zastavil. Reagan na to odpověděl udělením ekonomických sankcí Polsku.^[123] Vlivný komunistický politik Michail Andrejevič Suslov radil sovětským vůdcům, aby nezasahovali, ani kdyby se Polsko dostalo pod kontrolu Solidarity. Odůvodňoval to případnými velkými ekonomickými sankcemi a hrozbou pro sovětskou ekonomiku.^{[123][124]}

Sovětská a americká armáda a ekonomické problémy

Související informace naleznete také v článku Strategická obranná iniciativa.

Počet jaderných zbraní vlastněných SSSR/Ruskem a Spojenými státy v letech 1945–2014

Sovětský svaz vybudoval armádu, jejíž udržování stálo až 25 % sovětského hrubého národního produktu (HNP) na úkor spotřebního zboží a investic v civilním sektoru.^[125] Utrácení za závody ve zbrojení způsobilo problémy, které vyústily v déle než desetiletí trvající ekonomickou stagnaci v pozdních letech Brežněvovy vlády. Sovětské ozbrojené síly se staly největší armádou na světě co se týče počtu a typů zbraní, počtu jednotek a velikosti vojensko-průmyslového komplexu.^[126]

Poté, co na začátku 80. let armáda Sovětského svazu překonala armádu Spojených států, začal prezident Carter vynakládat více zdrojů na budování vojska. V tom pokračovala i administrace Ronalda Reagana, která zvýšila výdaje na armádu z 5,3 % HNP v roce 1981 na 6,5 % v roce 1986,^[127] což byl nejvyšší nárůst během doby míru v americké historii.^[128]

Budování napětí pokračovalo během 80. let, kdy Spojené státy oznámily program B-1 Lancer, vytvořily rakety LGM-118,^[129] umístily řízené střely do Evropy a oznámily Strategickou obrannou iniciativu.

Odpověď Sovětského svazu nespočívala v rozšiřování armády,^[130] protože obrovské armádní náklady spolu s plánovanou ekonomikou a kolektivizací už tak zatěžovaly sovětskou ekonomiku. V té době Spojené státy přesvědčily Saúdskou Arábii, aby těžila více ropy,^[131] i když těžbu zvyšovaly i státy mimo OPEC.^[132] Tato událost přispěla k nadbytku ropy v 80. letech, který poškodil Sovětský svaz, protože ropa byla hlavní součástí sovětského exportu.^[125] Problémy s plánovanou ekonomikou,^[133] snižování ceny ropy a vysoké armádní výdaje postupně přivedly Sovětskou ekonomiku ke stagnaci.

1. září 1983 Sovětský svaz při letu Korean Air 007 sestřelil Boeing 747, na jehož palubě bylo 269 lidí včetně amerického kongresmana Larryho McDonalda, protože narušil sovětský vzdušný prostor. Katastrofu poblíž ostrovu Sachalin, kterou Ronald Reagan označil za „masakr“, nikdo nepřežil.^[134] Zkušební jaderný útok NATO, Able Archer 83 z listopadu 1983, je považován za nejnebezpečnější moment studené války od Karibské krize, protože Sovětský svaz cítil hrozbu jaderného útoku.^[135]

Poté, co Američanka Samantha Smithová napsala dopis Jurijovi Andropovovi, ve kterém psala o strachu z jaderné války, ji Andropov pozval do Sovětského svazu.

Od konce války ve Vietnamu americkou veřejnost znepokojovaly zásahy do cizích konfliktů.^[136] Reaganova administrace prosazovala rychlou a levnou taktiku protipovstaleckých operací.^[136] V roce 1983 Spojené státy zasáhly do Libanonské občanské války, vnikly do Grenady, bombardovaly Libyi a podpořily Contras, středoamerické antikomunistické paramilitantní skupiny, které se snažily o sesazení prosovětských Sandinistů v Nikaragui.^[50] I když byly mezi americkou veřejností podporovány zásahy v Grenadě a Libyi, podpora Contras vyústila v politický skandál.^[137]

Mezitím Sovětský svaz patlil za své vlastní zahraniční operace. I když Brežněv v roce 1979 předpokládal, že Sovětská válka v Afghánistánu nebude trvat dlouho, Američany podporovaní muslimští partyzáni kladli proti invazi tuhý odpor.^[138] Sovětský svaz vyslal do Afghánistánu na podporu svého loutkového režimu 100 000 jednotek, pro což je tato válka někdy označována za „sovětský Vietnam“.^[138] Pro Sovětský svaz ale byla válka v Afghánistánu ničivější než válka ve Vietnamu pro Američany, protože konflikt probíhal ve stejné době jako vnitrostátní krize.

10. listopadu 1982 zemřel Leonid Iljič Brežněv. Další dva sovětsí vůdci, Jurij Vladimirovič Andropov a Konstantin Ustinovič Černěnko, nevydrželi kvůli své smrti (9. února 1984, resp. 10. března 1985) v úřadu dlouho.

Poslední roky (1985–91)

Sovětský odchod z Afghánistánu v roce 1988

Gorbačovovy reformy

Související informace naleznete také v článcích Michail Sergejevič Gorbačov, Perestrojka a Glasnost.

V roce 1985, kdy se generálním tajemníkem ÚV KSSS stal Michail Sergejevič Gorbačov, sovětská ekonomika stagnovala a čelila následkům přebytku ropy na světových trzích.^[139] Nový sovětský vůdce se i přes počáteční skepticismus Západu namísto pokračování závodů ve zbrojení snažil o zotavení sovětské ekonomiky.^[140] Rozhodl se proto zavést sérii změn. Oznámil skupinu ekonomických reforem zvanou *perestrojka* neboli přestavba, která umožnila soukromé podnikání a zakládání podniků se

Michail Gorbačov a Ronald Reagan při podpisu Smlouvy o likvidaci raket středního a krátkého doletu v Bílém domě v roce 1987

zahraniční účasti.^[141]

Zároveň s *perestrojkou* zavedl i *glasnost* neboli otevřenost, která zvýšila svobodu tisku a transparentnost státních institucí.^[142] *Glasnost* také Sovětům umožnila kontakt se západním světem, a to hlavně se Spojenými státy, čímž se umocňovala politika détente mezi těmito dvěma státy.^[143]

Uvolnění vztahů

Související informace naleznete také v článku Smlouva o konečném uspořádání ve vztahu k Německu.

Po vojenských a politických ústupcích Sovětského svazu Ronald Reagan souhlasil s diskuzemi o ekonomických problémech a omezení závodů ve zbrojení.^[144] První setkání v listopadu 1985 v Ženevě skončilo bez konkrétního výsledku. Druhé setkání konající se v Reykjavíku probíhalo dobře do té doby, než se pozornost stočila na Strategickou obrannou iniciativu plánovanou Reaganem. Gorbačov po Reaganovi chtěl, aby ji zrušil, což on odmítl a summit opustil.^[144] Třetí setkání konané v roce 1987 vedlo k podpisu Smlouvy o likvidaci raket středního a krátkého doletu (INF). Smlouvou INF se oba státy zaručily o zničení všech jaderných raket a raket středního doletu (500–5500 km).^[145]

Ke konci osmdesátých let se vztahy Západu s Východem rychle uvolňovaly, což vyústilo v závěrečné setkání v roce 1991 v Moskvě, kde Gorbačov a George H. W. Bush podepsali dohodu START I o snižování počtu jaderných zbraní.^[146] Ještě předtím, v roce 1988, Gorbačov oznámil, že Sovětský svaz opouští od Brežněvovy doktríny a zavedl novou doktrínu, která byla později nazvána Sinatrova doktrína a která umožňovala státům východní Evropy rozhodovat o svých vlastních vnitřních otázkách.^[147]

Pád Berlinské zdi v roce 1989

V roce 1989 sovětská armáda opustila Afghánistán. 11. listopadu 1989 se kvůli chybě člena politbyra Güntera Schabowského otevřela hranice mezi Východním a Západním Berlínem^[148] a v roce 1990 Gorbačov oficiálně schválil znovusjednocení Německa.^[149]

3. prosince 1989 Gorbačov a Reaganův nástupce George H. W. Bush na summitu na Maltě oznámili konec studené války,^[150] o dva roky později se dřívější soupeři spojili proti Iráku ve válce v Zálivu.

Rozpad Sovětského svazu

Související informace naleznete také v článcích Baltský řetěz a pád komunismu v Evropě.

V roce 1989 byl sovětský smluvní systém na pokraji zhroucení a komunističtí vůdci zemi Varšavské smlouvy ztráceli svou moc.^[151] V samotném Sovětském svazu oslabovala *glasnost* vnitřní soudržnost^[147] a v únoru 1990, kdy se blížil začátek rozpadu Sovětského svazu, byla Komunistická strana nucena po 73 letech předat svou vládu nad státem.^[152]

Ve stejné době se ve východním bloku rozpoutala vlna revolucí, při které státy jako Polsko, Maďarsko, Československo, Bulharsko a Rumunsko svrhly komunistickou vládu. Jedinou zemí, kde se změna režimu neobešla bez výraznějšího násilí, bylo Rumunsko, kde 17. listopadu armáda střelila do demonstrantů a zabila 97 lidí. Později byl za to Nicolae Ceaușescu, který střelení nařídil, popraven.^[153]

Gorbačovův shovívavý postoj k východní Evropě se původně nevztahoval na sovětské území; i Bush, který se s Gorbačovem snažil udržet přátelské vztahy, ho přesvědčoval, že Spojené státy si nepřejí oslabit jeho postavení.^[154] Sovětský svaz byl oslaben potlačeným Srpnovým pučem a vzrůstajícím počtem svazových republik, které hrozily vystoupením ze svazu. Jako konec Sovětského svazu je považován vznik Společenství nezávislých států 21. prosince 1991, ale oficiálně byl rozpad ohlášen 25. prosince.^[155]

Následky

Po konci studené války Rusko výrazně snížilo armádní výdaje. Předtím ve vojensko-průmyslovém sektoru pracovala pětina dospělých Sovětů^[156] a po škrtech zůstaly miliony lidí bez zaměstnání.^[156] Poté, co v devadesátých letech prošlo sérií kapitalistických reforem, zažilo Rusko finanční krizi a recesi hlubší než Spojené státy a Německo během Velké hospodářské krize.^[157] V roce 1999 ale ekonomika zaznamenala nárůst.^[162]

Studená válka stále ještě ovlivňuje světové dění.^[111] Po rozpadu Sovětského svazu je svět často považován za unipolární se Spojenými státy považovanými za hegemon.^{[159][160]} Studená válka určila roli Spojených států: v roce 1989 měly válečnou smlouvu s 50 státy a 526 000^[161] jejich jednotek bylo umístěných v zahraničí, z toho asi 350 000 v Evropě a zhruba 130 000 v Asii (hlavně v Japonsku a Jižní Koreji).^[161] Studená válka také zaznamenala vrchol vojensko-průmyslových komplexů v době míru, a to hlavně v USA, a také financování vědy armádou ve velkém měřítku.^[162]

Armádní výdaje Spojených států během studené války jsou odhadovány na 8 bilionů amerických dolarů a téměř 100 000 Američanů zemřelo během Korejské války a Vietnamské války.^[163] Po skončení studené války se výdaje na obranu snížily, ale v roce 2001 byly opět zvýšeny na 490 miliard dolarů, což bylo nejvyšší roční výdaj na obranu v historii Spojených států.^[164]

vaiky ve vietnamu.
''''''''
Pocet zirat sovetських vojaků je težke odnauout, ale počinem nrueno narodnino produktu byiy vyaae Sovetskenu svazu mnonem vyssi nez výdaje Spojených států.^[164]
Kromě vojáků z povolání zemřely během zástupných válek miliony lidí, a to hlavně v jihovýchodní Asii.^[165]

Mocenský převrat v některých zemích vyústil v nové občanské a etnické konflikty, např. ve válku v Jugoslávii.^[111]
Ve východní Evropě vznikly nové liberální demokracie, zatímco v jiných částech, např. v Afghánistánu, se státy zhroutily.^[111]

Historiografie

Historici běžně hovoří o třech interpretačních stádiích studené války; v tomto ohledu se dělí na: „tradicionalisty“, „revizionisty“ a „postrevizionisty“.^[166]

Tradicionalisté přisuzují odpovědnost za studenou válku Sovětskému svazu a jeho rozpinání do východní Evropy.^[166]
Revizionisté přisuzují více odpovědnosti Spojeným státům a zdůrazňují jejich snahu o izolaci Sovětského svazu už před koncem druhé světové války.^[166]
Postrevizionisté se snaží o syntézu předchozích dvou škol.^[166]

Odkazy

Reference

V tomto článku byl použit překlad textu z článku Cold War (https://en.wikipedia.org/wiki/Cold_War?oldid=418408909) na anglické Wikipedii.

- Kort, M. *The Columbia Guide to the Cold War*. New York : Columbia University Press, 2001. ISBN 0231107730. S. 3. (anglicky)
- Geiger, T. *Britain and the Economic Problem of the Cold War*. Farnham : Ashgate Publishing, 2004. ISBN 0754602877. S. 7. (anglicky)
- ORWELL, Orwell. *The Observer*. 1946-03-10. (anglicky)
- Safire, W. Islamofascism, anyone?. *The New York Times* [online]. 2006-10-01 [cit. 2011-08-15]. Dostupné online. (http://www.nytimes.com/2006/10/01/opinion/01iht-edsafire.2988871.html) (anglicky)
- Bernard Baruch coins the term "Cold War". *History.com* [online]. 1947-04-16 [cit. 2011-08-15]. Dostupné online. (http://www.history.com/this-day-in-history/bernard-baruch-coins-the-term-cold-war) (anglicky)
- GADDIS, John Lewis. *Russia, the Soviet Union and the United States. An Interpretative History*. New York : McGraw-Hill, 1990. Dále jen: Gaddis 1990. ISBN 0075572583. S. 57. (anglicky)
- NÁLEVKA, Vladimír. *Koncert velmocí: Mezinárodní vztahy v letech 1871–1914*. Praha : Triton, 2006. ISBN 80-7254-763-1. S. 33–34, 36, 41, 44, 49.
- Lee, S. J. *Stalin and the Soviet Union*. Londýn : Routledge. Dostupné online. (http://books.google.cz/books?id=_nby68FuAJQC&lpg=RA1-PA93&dq=lee%201999%20russia&pg=PA65#v=onepage&q&f=false) ISBN 978-0415185738. S. 65. (anglicky)
- Palmieri, D. A., Adelman, J. R. *The dynamics of Soviet foreign policy*. New York : HarperCollins College Division, 1989. ISBN 978-0060401672. S. 62. (anglicky)
- Tucker, R. C. *Stalin in power: the revolution from above, 1928-1941*. New York : W. W. Norton & Company, 1992. Dále jen: Tucker 1992. ISBN 978-0393308693. S. 47–48. (anglicky)
- Halliday, F. *The Oxford Companion to Politics of the World*. Příprava vydání Krieger, J., Crahan, M. E. Oxford : Oxford University Press, 2001. ISBN 978-0195117394. Kapitola Cold War. (anglicky)
- Tucker 1992, str. 74
- LaFeber, W. *The Reader's companion to American history*. Příprava vydání Foner, E., Garraty, J. A. Boston : Houghton Mifflin, 1991. ISBN 978-0395513729. S. 194–197. (anglicky)
- Gaddis 2006, str. 29
- Gaddis 2006, str. 21–35
- Gaddis 1990, str. 176
- Plokhyy, S. *Yalta: The Price of Peace*. New York : Viking, 2010. ISBN 978-0670021413. (anglicky)
- Gaddis 2006, str. 30–31
- Gaddis 2006, str. 143–144
- Byrd, P. *The concise Oxford dictionary of politics*. Oxford : Oxford University Press, 2003. Dostupné online. (http://books.google.com/books?id=KQXLgP6CZBkC&lpg=PP1&dq=The%20concise%20Oxford%20dictionary%20of%20politics&hl=cs&pg=PA87#v=onepage&q&f=false) ISBN 0192802763. Kapitola Cold War. (anglicky)
- Gaddis 2006, str. 34
- Roberts, G. *Stalin's Wars: From World War to Cold War, 1939–1953*. New Haven : Yale University Press, 2006. Dále jen: Roberts 2006. Dostupné online. (http://books.google.com/books?id=5GCFUqBRZ-QC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PA40#v=onepage&q&f=false) ISBN 0300112041. S. 39. (anglicky)
- Wettig, G. *Stalin and the Cold War in Europe*. Lanham : Rowman & Littlefield, 2008. Dále jen: Wettig 2008. ISBN 0742555429. S. 21. (anglicky)
- Roberts 2006, str. 55
- Roht-Arriaza, N. *Impunity and Human Rights in International Law and Practice*. Oxford : Oxford University Press, 1995. ISBN 978-0195081367. S. 83. (anglicky)
- Gaddis 2006, str. 37
- James Francis Byrnes* [online]. Deutsch-Amerikanisches Zentrum, [cit. 2011-08-16]. Dostupné online (http://www.daz.org/enJamesFByrnes.html). (anglicky)
- NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Praha : Vyšehrad, 2010. Dále jen: Nálevka 2010. ISBN 978-80-7429-011-4. S. 13–14.
- Gaddis 2006, str. 39–40
- Nálevka 2010, str. 31
- Nálevka 2010, str. 15–16
- Miller, R. G. *To Save a City: The Berlin Airlift, 1948-1949*. College Station : Texas A&M University Press, 2000. Dále jen: Miller 2000. Dostupné online. (http://books.google.com/books?id=3l-m9WkwvBYC&lpg=PP1&hl=cs&pg=PA16#v=onepage&q&f=false) ISBN 0890969671. S. 16. (anglicky)
- Gaddis 1990, str. 186
- Karabell, Z. *The Oxford companion to American military history*. Příprava vydání Chambers, J. W., Anderson, F. Oxford : Oxford University Press, 1999. ISBN 0195071980. S. 916. (anglicky)
- Gaddis 2006, str. 40
- Miller 2000, str. 19
- Gaddis 2006, str. 44
- Gaddis 2006, str. 146
- Miller 2000, str. 13
- Nálevka 2010, str. 39
- Gaddis 2006, str. 41–42
- Nálevka 2010, str. 41
- Miller 2000, str. 186
- Nálevka 2010, str. 45
- Miller 2000, str. 18
- Gaddis 2006, str. 100
- O’Neil, P. *Post-communism and the Media in Eastern Europe*. Londýn : Routledge, 1997. Dostupné online. (http://books.google.com/books?id=Z_FeV-xOmVwC&lpg=PP1&dq=Post-communism%20and%20the%20Media%20in%20Eastern%20Europe&hl=cs&pg=PA15#v=onepage&q&f=false) ISBN 0714647659. S. 15–25. (anglicky)
- Puddington, A. *Broadcasting Freedom: The Cold War Triumph of Radio Free Europe and Radio Liberty*. Lexington : University Press of Kentucky, 2003. Dostupné online. (http://books.google.com/books?id=bEIE1TT5xFgC&lpg=PR1&dq=Broadcasting%20Freedom%3A%20The%20Cold%20War%20Triumph%20of%20Radio%20Free%20Europe%20and%20Radio%20Liberty.&hl=cs&pg=PA9#v=onepage&q&f=false) (anglicky)
- Gaddis 2006, str. 44–45
- Gaddis 2006, str. 187
- Nálevka 2010, str. 60

52. Nalevka 2010, str. 54
53. Gaddis 2006, str. 49
54. Fehrenbach, T. R. *This Kind of War: The Classic Korean War History*. Dulles : Potomac Books Inc., 2000. ISBN 1574882597. S. 305. (anglicky)
55. Cotton, J. *The Korean war in history*. Manchester : Manchester University Press ND, 1989. ISBN 0719029848. S. 100. (anglicky)
56. GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart, 2006. Dále jen: Gaddis 2006. ISBN 80-7209-843-8. S. 63.
57. Oberdorfer, D. *The Two Koreas: A Contemporary History*. New York : Basic Books, 2001. ISBN 0-465-05162-6. S. 10–11. (anglicky)
58. Hastings, M. *The Korean War*. New York : Simon & Schuster, 1988. ISBN 067166834X. S. 89–90. (anglicky)
59. Gaddis 2006, str. 101–102
60. We Will Bury You!. *Time* [online]. 1956-11-26 [cit. 2008-06-26]. Dostupné online. (<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,867329,00.html>) (anglicky)
61. Gaddis 2006, str. 82
62. Gaddis 2006, str. 68–69
63. Palmowski, J. *A Dictionary of Contemporary World History: From 1900 to the present day*. Oxford : Oxford University Press, 2009. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=hJy2Tp-RsCsC&pg=PA1&dq=inauthor%3A%22Jan%20Palmowski%22&hl=cs&pg=PT430#v=onepage&q&f=false>) ISBN 0199295662. (anglicky)
64. Soviet troops overrun Hungary. *BBC* [online]. 1956-11-04 [cit. 2011-08-17]. Dostupné online. (http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/november/4/newsid_2739000/2739039.stm) (anglicky)
65. Gaddis 2006, str. 103
66. *Report by Soviet Deputy Interior Minister M. N. Holodkov to Interior Minister N. P. Dudorov (15 November 1956)* [online]. George Washington University: The National Security Archive, 1956-11-15, [cit. 2011-08-17]. Dostupné online (<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB76/doc8.pdf>). (anglicky)
67. On This Day 16 June 1989: Hungary reburies fallen hero Imre Nagy. *BBC* [online]. 1989-07-06 [cit. 2006-10-13]. Dostupné online. (http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/16/newsid_4522000/4522407.stm) (anglicky)
68. Gaddis 2006, str. 71
69. Perlmutter, A. *Making the World Safe for Democracy*. Chapel Hill : University of North Carolina Press, 1997. ISBN 0807823651. S. 145. (anglicky)
70. Njolstad, O. *The Last Decade of the Cold War*. Londýn : Routledge, 2004. ISBN 071468371X. S. 136. (anglicky)
71. Lendvai, P. *One day that shook the Communist world: the 1956 Hungarian uprising and its legacy*. Princeton : Princeton University Press, 2008. ISBN 0691132828. S. 196. (anglicky)
72. Gaddis 2006, str. 112–114
73. Gaddis 2006, str. 147
74. Lay, J. S.. *United States policy regarding the current situation in Iran* [online]. George Washington University, 1952-11-20, [cit. 2007-11-07]. Dostupné online (<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB126/iran521120.pdf>). (anglicky)
75. Watson, C. A. *U.S. National Security: A Reference Handbook*. Santa Barbara : ABL-CLIO, 2002. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=Nj2monE0y4cC>) ISBN 9781576075982. S. 118. (anglicky)
76. Bulmer-Thomas, V. *The Political Economy of Central America since 1920*. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=zHE5AAAAIAAJ&pg=PP1&hl=cs&pg=PA142#v=onepage&q&f=false>) ISBN 9780521342841. S. 142. (anglicky)
77. Schraeder, P. J. *United States Foreign Policy Toward Africa: Incrementalism, Crisis, and Change*. Cambridge : Cambridge University Press, 1994. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=goKxyUia-7UC&pg=PP1&hl=cs&pg=PA57#v=onepage&q&f=false>) ISBN 9780521466776. S. 57. (anglicky)
78. Gaddis 2006, str. 116
79. Gaddis 2006, str. 129–130
80. Sputnik satellite blasts into space. *BBC* [online]. 1957-10-04 [cit. 2011-08-18]. Dostupné online. (http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/october/4/newsid_2685000/2685115.stm) (anglicky)
81. Gaddis 2006, str. 70
82. Klesius, M. To Boldly Go. *Air & Space* [online]. 2008-12-19 [cit. 2011-08-18]. Dostupné online. (<http://www.airspacemag.com/space-exploration/To-Boldly-Go.html>) (anglicky)
83. Blumberg, A. *Great Leaders, Great Tyrants?: Contemporary Views of World Rulers Who Made History*. Westport : Greenwood Press, 1995. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=noUu5tvJ18C&pg=PP1&hl=cs&pg=PA23#v=onepage&q&f=false>) ISBN 9780313287510. S. 23–24. (anglicky)
84. Lechuga Hevia, C. *Cuba and the Missile Crisis*. Melbourne : Ocean Press, 2001. ISBN 9781876175344. S. 142. (anglicky)
85. Gaddis 2006, str. 106–108
86. Gaddis 2006, str. 78
87. Gaddis 2006, str. 80
88. Gaddis 2006, str. 111–112
89. Hardt, J. P., Kaufman, R. F. *East-Central European Economies in Transition*. Armonk : M.E. Sharpe, 1995. Dále jen: Kaufman 1995. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=XHRakdnpo3IC&pg=PR3&dq=isbn%3A1563246120&hl=cs&pg=PA16#v=onepage&q&f=false>) ISBN 1563246120. S. 16. (anglicky)
90. *To Charles André Joseph Marie de Gaulle* [online]. Dwight D. Eisenhower Memorial Commission, 1958-10-20. Dostupné online (<http://www.eisenhowermemorial.org/presidential-papers/second-term/documents/901.cfm>). (anglicky)
91. Gaddis 2006, str. 128
92. *Akcni program KSČ* [online]. Totalita.cz, [cit. 2011-08-18]. Dostupné online (http://www.totalita.cz/vysvetlivky/akcni_prg68.php).
93. Čulík, J. Den, kdy tanky zlikvidovaly české sny Pražského jara. *Britské listy* [online]. 1998-08-21 [cit. 2011-08-18]. Dostupné online. (<http://www.britskelisty.cz/9808/19980821h.html>)
94. Gaddis 2006, str. 138
95. Gaddis 2006, str. 136
96. Itzigsohn, J. *Developing Poverty: The State, Labor Market Deregulation, and the Informal Economy in Costa Rica and the Dominican Republic*. University Park : Penn State University Press, 2000. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=b7Jo9GtxMEcC>) ISBN 9780271020280. S. 41–42. (anglicky)
97. McGregor, K. E. *The Indonesian Killings of 1965-1966* [online]. Online Encyclopedia of Mass Violence, 2009-08-04, [cit. 2011-08-18]. Dostupné online (<http://www.massviolence.org/The-Indonesian-Killings-of-1965-1966>). (anglicky)
98. Profile of Salvador Allende. *BBC* [online]. 2003-09-08 [cit. 2011-01-25]. Dostupné online. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/3089846.stm>) (anglicky)
99. Gaddis 2006, str. 159
100. Mars, P., Young, A. H. *Caribbean Labor and Politics: Legacies of Cheddi Jagan and Michael Manley* [online]. Detroit: Wayne State University Press. S. xix. Dostupné online (<http://books.google.com/books?id=F4JBFU-k1wC&pg=PP1&hl=cs&pg=PR19#v=onepage&q&f=false>). ISBN 978-0-8143-3211-5. (anglicky)
101. Stone, N. *The Atlantic and Its Enemies: A History of the Cold War*. New York : Basic Books Press, 2010. ISBN 0465020437. (anglicky)
102. Grenville, J. A. S., Wasserstein, B. *Treaties of the Twentieth Century: A History and Guide with Texts*. Londýn : Methuen, 1987. ISBN 978-0-416-38080-4. (anglicky)
103. Gaddis 2006, str. 180–182
104. Erlich, R. *Dateline Havana: The Real Story of U.S. Policy and the Future of Cuba*. Sausalito : PoliPoint Press, 2008. ISBN 9780981576978. S. 84–86. (anglicky)
105. Gaddis 2006, str. 183
106. Doyle, R. J. *America and China: Asia-Pacific Rim Hegemony in the Twenty-First Century*. Lanham : Lexington Books, 2007. ISBN 9780739117026. S. 119. (anglicky)
107. Gaddis 2006, str. 135–137
108. President Nixon arrives in Moscow. *BBC* [online]. 1972-03-22 [cit. 2011-08-18]. Dostupné online. (http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/may/22/newsid_4373000/4373149.stm) (anglicky)
109. *The President* [online]. Richard Nixon Presidential Library, [cit. 2011-08-18]. Dostupné online (<http://www.nixonlibrary.gov/thelife/apolitician/thepresident/index.php>). (anglicky)
110. FIDLER, Jiří; MAREŠ, Petr. *Dějiny NATO*. Praha, Litomyšl : Paseka, 1997. ISBN 80-7185-145-0. S. 159, 162.
111. Gaddis 2006, str. 168
112. Gaddis 2006, str. 166
113. Leaders agree arms reduction treaty. *BBC* [online]. 1979-06-18 [cit. 2011-08-18]. Dostupné online. (http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/18/newsid_4508000/4508409.stm) (anglicky)
114. Gaddis 2006, str. 184
115. Gaddis 2006, str. 186
116. Gaddis 2006, str. 191
117. Gaddis 2006, str. 192
118. Gaddis 2006, str. 198
119. Beinín, J., Stork, J. *Political Islam: Essays from the Middle East Report*. Berkeley : University of California Press, 1997. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=6H7Y1LVwVfC&pg=PP1&hl=cs&pg=PA11#v=onepage&q&f=false>) ISBN 978-0-520-20448-5. S. 11. (anglicky)

120. Graebner, N. A., Burns, R. D., Siracusa, J. M. *Reagan, Bush, Gorbachev: Revisiting the End of the Cold War*. Westport : Greenwood Press. Dostupné online. (http://books.google.com/books?id=r71u_AgE7iYC&pg=PP1&hl=cs&pg=PA76#v=onepage&q&f=false) ISBN 978-0-313-35241-6. S. 76. (anglicky)
121. Gaddis 2006, str. 206
122. Wilson, J., Parashar, S. *Terrorism in Southeast Asia: Implications for South Asia*. Indie : Pearson Education India, 1995. ISBN 978-81-297-0998-1. (anglicky)
123. Gaddis 2006, str. 192–195
124. Viz též JAHODA, Martin. Polská krize 1980–1981 v zrcadle sovětsko-amerických vztahů. *Historický obzor*, 2008, 19 (5/6), s. 127-131. ISSN 1210-6097.
125. LaFeber, W. *America, Russia, and the Cold War, 1945-2002*. New York : McGraw-Hill, 2004. Dále jen: LaFeber 2002. ISBN 978-0072849035. S. 332. (anglicky)
126. Odom, W. E. *The Collapse of the Soviet Military*. New Haven : Yale University Press, 2000. ISBN 0300082711. S. 1. (anglicky)
127. Carliner, G., Alesina, A. *Politics and economics in the eighties: edited by Alberto Alesina and Geoffrey Carliner*. Chicago : University of Chicago Press, 1991. Dostupné online. (http://books.google.com/books?id=BJ4Ny_5PLe8C&pg=PP1&hl=cs&pg=PA6#v=onepage&q&f=false) ISBN 0226012816. S. 6. (anglicky)
128. *Casper Weinberger* [online]. Answers.com, [cit. 2011-08-18]. Dostupné online (<http://www.answers.com/topic/casper-willard-weinberger>). (anglicky)
129. *LGM-118A Peacekeeper* [online]. Federation of American Scientists, 2000-08-15, [cit. 2011-08-18]. Dostupné online (<http://www.fas.org/nuke/guide/usa/icbm/lgm-118.htm>). (anglicky)
130. Lebow, R. N., Stein, J. G. Reagan and the Russians. *The Atlantic* [online]. 1994-02 [cit. 2011-08-18]. Dostupné online. (<http://www.theatlantic.com/past/politics/foreign/reagrus.htm>) (anglicky)
131. Gaidar, Y. *Public Expectations and Trust towards the Government: Post-Revolution Stabilization and its Discontents* [online]. The Institute for the Economy in Transition, [cit. 2011-08-18]. Dostupné online (http://www.iet.ru/files/persona/gaidar/un_en.htm). (anglicky)
132. *Official Energy Statistics of the US Government* [online]. EIA — International Energy Data and Analysis, [cit. 2011-08-18]. Dostupné online (<http://www.eia.doe.gov/emeu/international/contents.html>). (anglicky)
133. Kaufman 1995, str. 1
134. Talbott, S., Hannifin, J., Magnuson, E., Doerner, W. R., Kane, J. J. Atrocity in the skies. *Time* [online]. 1983-09-12 [cit. 2011-08-18]. Dostupné online. (<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,926169-1,00.html>) (anglicky)
135. Gaddis 2006, str. 200–201
136. LaFeber 2002, str. 323
137. Reagan, R. *The Reader's companion to American history*. Boston : Houghton Mifflin Books, 1991. ISBN 0395513723. (anglicky)
138. LaFeber 2002, str. 314
139. LaFeber 2002, str. 331–333
140. LaFeber 2002, str. 300–340
141. Gaddis 2006, str. 205
142. Gibbs, J. *Gorbachev's Glasnost*. College Station : Texas University Press, 1999. Dále jen: Gibbs 1999. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=Q3hvBm1s-FQC&pg=PP1&dq=isbn%3A0890968926&hl=cs&pg=PA7#v=onepage&q&f=false>) ISBN 0890968926. S. 7. (anglicky)
143. Gibbs 1999, str. 61
144. Gaddis 2006, str. 202–204
145. *Intermediate-Range Nuclear Forces* [online]. Federation of American Scientists, [cit. 2011-08-18]. Dostupné online (<http://www.fas.org/nuke/control/inf/index.html>). (anglicky)
146. Gaddis 2006, str. 223
147. Gaddis 2006, str. 216–217
148. Gaddis 2006, str. 215
149. Gaddis 2006, str. 220
150. Malta summit ends Cold War. *BBC* [online]. 1989-12-03 [cit. 2011-08-18]. Dostupné online. (http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/december/3/newsid_4119000/4119950.stm) (anglicky)
151. Gaddis 2006, str. 207
152. Sakwa, R. *The rise and fall of the Soviet Union, 1917-1991*. Londýn : Routledge, 1999. ISBN 0415122902. S. 460. (anglicky)
153. Gaddis 2006, str. 216
154. Gaddis 217–218
155. Gaddis 2006, str. 224–225
156. Åslund, A. *How small is the Soviet National Income*. Stockholm : Stockholm Institute of Soviet and East European Economics, 1991. S. 50. (anglicky)
157. NOLAN, Peter. *China's Rise, Russia's Fall*. New York : St. Martin's Press, 1995. ISBN 0312127146. (anglicky)
158. MARSH, Christopher. *Unparalleled Reforms: China's Rise, Russia's Fall, and the Interdependence of Transition*. [s.l.] : Lexington Books, 2005. Dostupné online. (<http://books.google.com/books?id=jTV25I4VQAC&pg=PP1&dq=China's%20Rise%2C%20Russia's%20Fall&hl=cs&pg=PA88#v=onepage&q&f=false>) ISBN 0739112880. S. 88. (anglicky)
159. Country profile: United States of America. *BBC* [online]. [cit. 2007-03-11]. Dostupné online. (http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1217752.stm) (anglicky)
160. Blum, W., Evriviades, M. *Rogue State: A Guide to the World's Only Superpower*. Londýn : Zed Books, 2006. ISBN 1842778277. S. 87. (anglicky)
161. *U.S. Military Deployment 1969 to the present* [online]. Public Broadcasting Service, 2004-10-26, [cit. 2011-08-18]. Dostupné online (<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/pentagon/maps/5.html>). (anglicky)
162. Calhoun, Craig. *Dictionary of the Social Sciences*. Oxford : Oxford University Press, 2002. ISBN 0195123719. Kapitola Cold War. (anglicky)
163. LaFeber 2002, str. 1
164. Gaddis 2006, str. 188
165. Gaddis 2006, str. 232–233
166. Nálevka 2010, str. 9

Literatura

Česky

- ANDREW, Christopher; MITROCHIN, Vasilij Nikitič. *Operace KGB a studená válka: Mitrochinův archiv II*. Praha : Rozmluvy, 2008. 502 s. ISBN 978-80-7335-140-3.
- DRULÁK, Petr. *Metaforý studené války: interpretace politického fenoménu*. Praha : Portál, 2009. 293 s. ISBN 978-80-7367-594-3.
- GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart, 2006. 278 s. ISBN 80-7209-843-8.
- KOURA, JAN: Zápas o východní Středomoří. Zahraniční politika Spojených států amerických vůči Řecku a Turecku v letech 1945-1953. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7308-468-4
- LUŇÁK, Petr. *Západ: Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha : Libri, 1997. 460 s. ISBN 80-85983-29-X.
- MASTNÝ, Vojtěch. *Studená válka a sovětský pocit nejistoty: 1947-53, Stalinova léta nejistoty*. Praha : Aurora, 2001. 294 s. ISBN 80-7299-049-7.
- NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. 146 s. ISBN 80-86130-00-2.
- NÁLEVKA, Vladimír. *Karibská krize*. Praha : ISV, 2001. 241 s. ISBN 80-85866-89-7.
- NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. 234 s. ISBN 80-7254-327-X.
- NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Praha : Vyšehrad, 2010. 196 s. ISBN 978-80-7429-011-4.
- PACNER, Karel. *Atomová vyzvědači studené války*. Praha : Epoque, 2009. 501 s. ISBN 978-80-7425-001-9.
- REIMAN, Michal; LUŇÁK, Petr. *Studená válka 1954-1964: sovětské dokumenty v českých archivech*. Brno ; Praha : Doplněk ; Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2000. 439 s. ISBN 80-7239-064-3, ISBN 80-7285-071-7.
- ULVR, Michal. *Nukleární společnost ve Spojených státech amerických (1945-1964)*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7308-496-7
- WANNER, Jan. *Bitva o Suez: studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*. Praha : Libri, 2006. 560 s. ISBN 80-7277-298-8.

Anglicky

- GADDIS, John Lewis. *Russia, the Soviet Union and the United States. An Interpretative History*. New York : McGraw-Hill, 1990. ISBN 0075572583.
- GEIGER, Till. *Britain and the Economic Problem of the Cold War*. Farnham : Ashgate Publishing, 2004. ISBN 0754602877.
- KORT, Michael. *The Columbia Guide to the Cold War*. New York : Columbia University Press, 2001. ISBN 0231107730.
- SMITH, Joseph. *The Cold War: 1945 - 1991*. Hoboken : Wiley-Blackwell, 1997. Dostupné online. (http://books.google.com/books?id=FnnF9NKMJdkC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false) ISBN 0631191380.
- SAKWA, Richard. *The rise and fall of the Soviet Union, 1917-1991*. Londýn : Routledge, 1999. ISBN 0415122902.

Související články

- Severoatlantická aliance
- Mccarthismus
- Moderní dějiny
- Dějiny Ruska
- Komunismus
- Druhá studená válka

Externí odkazy

- Obrázky, zvuky či videa k tématu **studená válka** ve Wikimedia Commons
- (česky) Portál o studené válce (<http://studena.valka.cz/>)
- (anglicky) Cold War (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/125110/Cold-War>) na Britannice
- (anglicky) Cold War (<http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/>) na BBC
- (anglicky) Cold War Museum (<http://www.coldwar.org/>)
- Pořad Českého rozhlasu Plus Muž, který zbavil Evropu rovnováhy strachu (http://www.rozhlas.cz/plus/portrety/_zprava/eduard-sevardnadze-muz-ktery-zbavil-evropu-rovnovahy-strachu--1395306), podrobně se zabývá koncem studené války z perspektivy Sovetského svazu, sleduje aktivity Eduarda Ševardnadzeho.

Archivy

- (anglicky) Open Society Archives, Budapešť (Maďarsko) (<http://www.osaarchivum.org/guide/>)
- (anglicky) CBC Digital Archives – Cold War Culture: The Nuclear Fear of the 1950s and 1960s (http://archives.cbc.ca/IDD-1-71-274/conflict_war/cold_war/)
- (anglicky) The Cold War International History Project (CWIHP) (<http://www.cwihpr.org/>)
- (anglicky) The Cold War Files (<http://coldwarfiles.org/>)

Zprávy

- (anglicky) Zprávy z doby během studené války (http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/themes/world_politics/cold_war/default.stm)

Terminologie

- (anglicky) You and the Atom Bomb (1945) (<http://georgeorwellnovels.com/essays/you-and-the-atom-bomb/>) Kompletní esej George Orwella, ve které poprvé použil termin „studená válka“

Citováno z „https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Studená_válka&oldid=13410523“

Kategorie: Studená válka | Dějiny USA 20. století | Dějiny Sovětského svazu | Sovětsko-americké vztahy

- Stránka byla naposledy editována 1. 3. 2016 v 23:26.
- Text je dostupný pod licencí Creative Commons Uveďte původ-Zachovejte licenci 3.0 Unported, případně za dalších podmínek. Podrobnosti naleznete na stránce Podmínky užití.